PROHÁSZKA JÓZSEF ÉLETRAJZA

A NYOMDÁSZPÁLYÁN MŰKÖDÉSÉNEK ÖTVENÉVES EMLÉKÉRE

IRTA
S A FRANKLIN-NYOMDA SZEMÉLYZETÉNEK AJÁNLJA
ÁCS MIHÁLY

BUDAPEST
1896.

Lesznek, a kik kérdezni fogják, mi érdekeset lehet irni egy munkásról? Kivált egy olyanról, ki nem is igen járta be a világot? Nem tett kalandos utazásokat, magán életét illetőleg nem szólnak róla pikáns vagy bonyodalmas részletek. Mindössze szorgalmasan dolgozott, nevelte és táplálta népes családját. Szóval, semmi idegizgatót nem lehet róla följegyezni?...

Sajnos lenne, ha mai napság a többség igy gondolkoznék!

Hogy valaki ötven éven keresztül becsületesen él, szorgalmasan dolgozik; családot alapít; tisztességesen fölneveli gyermekeit; megadja mindenkinek a magáét: ezt természetesen csak azok értik meg, a kik szintén kivették részüket az élet küzdelmeiből, s ha talán beteg testtel is, de ép erkölcscsel gázoltak ki az élet viszontagságaiból.

Azok számára irtam az alábbi sorokat, a kik, ha ifjak még, példát vehetnek egy egyszerű, szorgalmas ember életéből; ha idősebbek, olvashatnak a sorok között, ráemlékezve saját életükből ama számtalan nehézségre, melylyel az ember találkozik, míg valamely iparágat megtanul, s abban magát annyira tökéletesíti, hogy valahol megállapodva, tűrhető állást biztosítson magának. A kiknek fogékonyságuk van az idealismusra s a mult idők emlékei iránt érdeklődnek, azok képzeljék magok elé a 48-ki márcziusi s az ezeket megelőző eseményeket; képzeljék el, hogy ez olyan korszak volt nemzetünk életében, mely valósággal megtörtént ugyan, de melyet méltóan megírni, nem csak az én gyarló tollam, de az irodalom legelismertebb emberei sem voltak eddig képesek. Szükségesnek találtam azonban érinteni ez eseményeket, mert az egyénről szólva, annak környezetét s a korszakot, melyben élt, sem lehet érintetlenül hagyni.

És most térjünk a tulajdonképeni dologra!...

***

Prohászka József született 1833 január 29-én Budapesten, iparos szülőktől. – Iskolai tanulmányait az akkor úgynevezett külvárosi iskolában kezdte, hol az első és második osztályt végezve, a kegyesrendiek intézetében is négy osztályt járt. Akkoriban ugyanis a községi elemi iskola helyett a fővárosban «belvárosi» és «külvárosi» iskolák voltak, mely utóbbiak kevesebb kvalifikáczióval birtak; úgy, hogy a ki itt a második osztályt végezte, a belvárosi iskolában nem a harmadik, hanem csak a második osztályba léphetett át.

Tizenhárom éves korában pályát választva, 1846 márczius 9-én a Landerer és Heckenast nyomdában szedő-tanoncznak vétette föl magát.

Azon a területen, a mit jelenleg székes fővárosnak nevezünk, ötven év előtt mindössze csak öt könyvnyomda volt. Budán az egyetemi és Bagó-féle, Pesten a Trattner-Károlyi, Beimel és Kozma, s a Landerer és Heckenast nyomda. Valamennyi között az utóbbi volt, a legmodernebb berendezés mellett, mégis a legrégibb czég a fővárosban; miután a Landerer-családnak már egy félszázaddal előbb, hogy az egyetemi nyomdát Nagyszombatról Budára áttették, 1724-ben, volt itten nyomdája, s a család, kivált a mult század második felében, már nagy tevékenységet fejtett ki a nyomdászat terén. Budán és Pesten kívül, Kassán és Pozsonyban is volt nyomdájuk, s a család pozsonyi ágához tartozott, illetve annak alapítója volt, Landerer János Mihály, ki bokros érdemeiért II. Józseftől a Fűskuti előnévvel nemességet nyert, s 1784-ben megvette Royer Ferencz Antal pesti üzletét, mely ilyformán a későbbi Landerer és Heckenast-féle, s utóbb a Franklin-nyomdának ősapjául tekinthető. Utána fia, Mihály, vezeti tovább az üzletet, ki papiros-szükségletét már saját, nyitramegyei, óturai malmán kívül, még a Tauber-féle dejthei gyárból fedezte. Ennek 1809-ben történt halála után a pozsonyi és pesti nyomdák vezetésével Blöszl József bízatott meg; míg 1824-ben az igazi örökös, Landerer Lajos, nagykorúságát el nem éri, a ki aztán a fősúlyt leginkább a pesti nyomdára fektette.

1833-ban már a congreve-, guilloche- és iris-nyomást kultiválta; akkoriban még a külföldön is csak a legkiválóbb intézetekben ragjegyek és értékpapírok nyomásánál gyakorolt eljárások, melyek a több színben nyomó gyorssajtók föltalálása óta a gyakorlatban megszüntek, de akkor Landerernek nagy hírnevet szereztek. Technikai tekintetben általán véve a haladás embere lévén, a tehetséges munkásokat szivesen pártfogolta. Hogy csak egyet említsek, a jelenleg is élő Träger Endre, egyetemi nyomdai nyugalmazott igazgató, az ő támogatása mellett töltött néhány évet Párisban, hogy azután tizennyolcz évig az intézetnek elismert tehetségű művezetője legyen. Mikor azután 1840-ben Heckenast Gusztáv könyvkereskedő Landererrel társaságba lépett, az előbbire hárult a külüzleti rész, míg az utóbbi – egy-egy kis társadalmi szereplést leszámítva – egészen a technikai ügyeknek szentelte idejét. Az ő nyomdájukban voltak legelőször az egész Osztrák-magyar birodalomban angol jellegű betűk s Budapesten a legelső gyorssajtók, liniavágó gép, simító sajtók s egyéb technikai újítások.

Ime, rövid vonásokban, azon nyomdának múltja, a hol Prohászka József a betűszedést akarta megtanulni, s a mely a jelenlegi Kossuth-Lajos- (akkor hatvani-) utcza 3-ik számú sarokházában volt elhelyezve. A szép-utcza felé eső részben, ott a hol most a kávéház van, volt a tulajdonképeni nyomdahelyiség, a kapun túl, a ferenczieк tere felé, pedig a hirlapkiadó hivatalok. Mert azon kívül, hogy számos könyv készült itten, a mult századtól bezárólag 1861-ig ez a nyomda gondoskodott az országgyűlési nyomtatványok előállításáról, s az akkori hirlapok egy jelentékeny részét is itt nyomtatták. A Kossuth Lajos szerkesztése mellett öt-hat ezer, eddig hallatlan számú előfizetővel dicsekvő «Pesti Hirlap»-on kívül a szintén naponként megjelenő «Pest-Ofner Zeitung», továbbá az akkori idők legélénkebb szépirodalmi és társadalmi folyóirata, az «Életképek» – Petőfi és Jókai lapja – is itten készültek.

Prohászka József tanulása idején már Csengery Antal volt a «Pesti Hirlap» szerkesztője, de még a hatvanas évek végén is gyakran emlegették előttem öreg szaktársak, Kossuth Lajosnak, mint szerkesztőnek szokásait. Így a többek közt azt a rendkívüli pontosságot, a mint naponként ugyanazon délutáni időben mintegy mélyen elgondolkozva, közeli lakásáról a nyomda egyik szép-utczai ablakához jött, rendkívüli kifejezésű szemeivel azon keresztül lapjának főszedőjét, Réthy Lipótot, jelenleg aradi nyomdatulajdonost, keresve, hogy a vezérczikk kéziratát neki átadja. E magában véve nem olyan világra szóló dolog kegyeletes fölemlítése a személyzet között mégis úgy szólván nemzedékről nemzedékre átszálló hagyománnyá vált.

Általán véve a «Pesti Hirlap» és az «Életképek» révén a régibb írók közül számosan fordultak meg a nyomdában; az előbbi lapnál báró Kemény Zsigmond, Trefort Ágoston, Pulszky Ferencz; az utóbbinál Frankenburg Adolf, Pákh Albert, Pálfy Albert, Vas Gereben, s különösen a későbbi szerkesztők: Petőfi és Jókai. Petőfiről beszélte nekem több öreg szedő, hogy mint az öltözetben is a rendkívülit kedvelő ember, mikor a tollviselet divatba jött, kucsmáján egész sasszárnyat libegtetve jött a nyomdába. Jókain pedig, akkor gyöngéd, rózsás arczával és szelíd kék szemeivel, pelyhedző szőke szakálla ellenére is, inkább valami nőies vonás volt, s épen nem gyaníttatta a későbbi forradalmi szerkesztőt.

Mikor Prohászka tanulni kezdett, már nem dívott az a Landerer-, valamint a Trattner-nyomdában is hosszú ideig szokásban volt eljárás, hogy a tanulók ellátást kapjanak. Ekkor már csak úgynevezett kosztpénz járt nekik, s ellátásukról hozzátartozóiknak kellett gondoskodniok. E kosztpénzen kívül azután egy szép napon Heckenast még öt aranyat ajándékozott a fiúnak, megjutalmazva buzgóságát s a ház iránt tanusított hűségét. Maga a tény, de különösen az összeg nagysága, akkoriban elég ritka esemény. Különben a czég humanitásáról tanúskodik az az eset is, hogy 1847 tavaszán, mikor a felvidéki inség következtében csapatonként jött az ottani lakosság kiéhezve, elsatnyulva a fővárosba, s az üllői út elején valóságos embervásárt csapva, gyermekeiket egy pár huszasért (egy huszas mostani érték szerint 40 krajczár), sőt sokszor egy kenyérért is odaadva, ha valakinek kellettek, s a drágaság a fővárosban is nagyon érezhető volt: Landerer és Heckenast, egy akkori hirlap szerint, «intézetök dolgozó tagjaira is

nyomasztólag ható drágaságot tekintetbe véve, több száz pengő forintra rugó áldozattal szükségöket enyhíteni sziveskedtek». Mely emberbaráti tettökért azután az intézet személyzete hirlap útján is köszönetét mondott nekik.

Ugyancsak ez időről egy olyan epizód is említhető fel a nyomdáról, mely némileg hasonlított a sok-sok év mulva a Franklin-nyomdában történthez. A tisztelet és hódolat nyilvánítása volt ez az uralkodó családnak egy nálunk igen népszerű ága iránt. Mint később a Franklin a rokonszenves egyéniségű László főherczeg iránt, úgy mutatta ki annak idején a Landerer és Heckenast személyzete ennek nem kevésbbé rokonszenves s fájdalom, szintén a maga tragikumának áldozatul esett nagybátyja iránti hódoló tiszteletét.

Midőn 1847 nyarán István főherczeget, mint nádorjelöltet Ferencz József ő felsége, mint királyi biztos Pestmegye főispánjává beigtatta, mindenféle ünnepélyességek mellett, a főváros az akkori viszonyokhoz képest nagyszerű kivilágítást is rendezett, mely alkalommal a Landerer és Heckenast nyomda helyisége is fényárban úszott, s a pompásan kivilágított kapualjában egy virágkoszorúzott kis kézi sajtón Garay Jánosnak, a túloldalon lévő, ez alkalomra írt költeményét nyomták, s egy első emeleti ablakból a tömeg közé szórták.

ISTVÁN FŐHERCZEG ÜDVÖZLETÉRE.

(LANDERER ÉS HECKENAST NYOMDÁJA NEVÉBEN 1847 AUGUSZTUS 31.)

Mikkel útadat behintjük
E repülő levelek,
Mint tőrül vágott virágok,
Még frisek, még nedvesek.

Mig nyomattá lett kezünk közt
Keblünknek szózata,
Rája hullott szemeinkből
Az örömnek harmata.

A magyar sajtó nevében
Herczegünk, üdvözve vagy!
Légy, miként hozzád reményünk,
Oly dicső, oly boldog, nagy!

A haza köz hódolása
Közt egy csepp e hódolat,
De azéval egy forrásból –
Hű s igaz szívből fakadt.

Te borostyánnal jegyzended
Tetteidnek mezejét;
Mi előre megrendeljük
Néked a hír betűjét.

Ily intermezzók mellett folyt Prohászka József tanulási ideje, melyből egy részt, az akkori szokás szerint, a kézi sajtó mellett kellett eltöltenie, s a mely szokás az illető nyomdában még az ötvenes években is dívott, hogy a szedő-tanoncz legalább a festék-föladásban s a lehúzásban gyakorlatot szerezzen; s mellesleg mondva, nem ártana, kivált az utóbbi szempontból, ha a mai tanulási rendszerbe is bele foglalnák.

Következtek ezután rendkívüli, korszakalkotó események, melyek fenkölt gondolkozású hazafiaktól évtizedeken keresztül előkészítve s Európa politikai viszonyaitól is elősegítve, a jóformán középkori Magyarországot pár nap alatt modern állammá alakították. Következett

1848 márczius 15-ke, borult, esős nap, s mégis a magyar nemzetnek addig századok óta elnyomott nagyobb részére nézve egy derültebb korszaknak kezdete.

Leírták többször, többféleképen azt a lélekemelő jelenetet, midőn, a szabadság eszméjétől áthatva, néhány ifjú egy nagy tömegnek élén kimondotta a sajtószabadságot. Hadd említsem föl én is, úgy a hogy azt akkor már élemedett, a Landerer és Heckenast-nyomdában foglalkozó szaktársaktól hallottam.

Már előtte való este, a hangulatból ítélve, sejtette Landerer az esemény bekövetkezését, s így a szükséges előkészületek megtétettek. Az összes munkásoknak lelkükre kötötte, hogy a zavaros idők ellenére is, reggel nyolcz órakor mindenki helyén legyen. Ellenállásról szó sem volt, mikor délelőtt tíz órakor, a tömeg, mint egy hullámzó ár, számtalan nemzeti színű zászlóval a nyomda előtt megállapodott, s Petőfi, Jókai és a többi márcziusi ifjak díszruhában, széles kardokkal, nemzeti színű vállszalaggal, a nyomda helyiségébe beléptek, a hol Landerer, személyzete élén, rövid beszéddel üdvözölve, fogadta őket. A hires tizenkét pontnak kéziratát négy részre osztva, text betűből hamarosan kiszedték; a «Talpra magyar»-t Petőfi kézirat nélkül a szedőnek úgy diktálta a sorzóba. Képzeljünk a rendkívüli helyzet behatása alatt egy csomó lánglelkű ifjút, arczukon túlvilági lelkesültséggel; a kívülről behallatszó orkánszerű éljen-riadalmat s bátran elhihetjük, hogy mindez a többnyire idegen származású nyomdai személyzetet is magával ragadta. A «Talpra magyar» szedése csakhamar a sajtóba került, s mindenki iparkodott volna annak nyomásánál segédkezni. Így Prohászka József is egy Demant nevű nyomónak mint festék-föladó segédkezett egyideig a nyomtatásnál. Azonban e szaporátlan munka nem állt arányban a künn levő tömeg türelmetlenségével, melynek minden egyese mielőbb bírni akarta a rég sóvárgott szabad sajtónak legelső termékét. Ennek megfelelően azután nem sokára a tizenkét ponttal együtt a «Talpra magyar»-t is a gyorssajtók kezdték nyomni, s a személyzet a nyomda ablakaiból beláthatlan mennyiségben szórta azt a nép közé.

Így szerepelt az emlékezetes napon, mint egyik fő tényező, a Landerer és Heckenast nyomda, s annak személyzetében Prohászka József is. Kívüle szedők és nyomók közül, kik ez alkalommal a tulajdonképeni ténykedésnél szerepeltek (Weisz János, Engelbach, Kohn, Neumann, Giersch), csak az utóbbi mint az egylet rokkant tagja, van már életben.

Rákövetkező este az összes budapesti nyomdászok fáklyásmenetben vonultak az «Ellenzéki Kör», mint a mozgalom kezdeményezőjének helyisége elé (a jelenlegi Haris-bazárnak a koronaherczeg-utcza felé eső része); a városi hatóság pedig a nap örök emlékezetére a hatvani-utczát szabadsajtó-utczának nevezte el; s az erre vonatkozó feliratot még a hatvanas évek végén is igen jól lehetett látni a mostani Dreher-palota helyén állott régi ház sarkán, a föléje festett «hatvani-utcza» betűi alatt, mintegy erőszakkal előre törve.

A sajtószabadság azután szükségszerűen maga után vonta a nyomdák szaporodását is. Egymás után keletkeztek a Müller-féle (előbb Müller Alfréd, de ez mint honvédtiszt elesett a csatában s így testvére Müller Emil lett a tulajdonos), Lukács László (a későbbi Herz-féle), azután az Eisenfels-féle nyomda (később Eisenfels és Emich).

Kezdődtek a népgyűlések és pedig többnyire a múzeum előtt; ezek aztán bő alkalmul szolgáltak az akkoriban igen elterjedt hazafias dalok és röpiratoknak pénzért vagy ingyen történt szétosztogatására. Ilyenkor Landerer mindig Prohászkát egy másik tanulóval, egyik kezükben nemzeti színű zászlóval, hónuk alá pedig nagy csomag röpirat-félével a múzeum főlépcsőjéhez állíttatta, s a gyűlés végén azután a camarilla vagy a Jellasich elleni hangulat ébrentartására megtörtént a szétosztogatás is. Megesett aztán az is, hogy a szétosztásnál a lelkes közönség magát a szétosztó gyereket is maga között majdnem szétosztotta, annyira törte magát a friss nyomtatványokért.

Mikor azután Landerernek már a korábbi években tanúsított érdeklődése a különböző műnyomás iránt, abban találta jutalmát, hogy a kormány ő rá bízta a magyar bankjegyek nyomását, s ennek következtében fölszerelése és személyzetének egy részét áthelyezte a Károly-kaszárnya gránátos-utcza felőli helyiségeibe, azután meg munkásai közül számosan honvédnek is csaptak föl, a hatvani-utczai helyiség bizony meglehetősen néptelen lőn. Később azután még egy ideiglenes jellegű kis nyomdát is rendezett be Landerer a király-utcza végén, mely többnyire röpiratok és apróbb alkalmi munkák előállításával foglalkozott s annak faktora, szedője, úgyszólván mindenese, a fiatal Prohászka József lett.

Ilyen mozgalmas, viszontagságos időre esett tanulási idejének második fele, a míg aztán 1850 márczius 9-kén fölszabadult.

A vágy, másutt is próbálni, arra ösztönözte, hogy 1851-ben ott hagyja a hatvani-utczai nyomdát s Emich és Eisenfelsnél vállaljon conditiót. Itten egy esztendeig szedte és tördelte a hetenként kétszer megjelenő «Kundschaftsblatt»-ot. De mivel az árszabályt nem fizették, kilépett, s több kisebb nyomdában, s időközben megint rövid ideig Landerer és Heckenasték-nál is próbálva szerencsét, az egyetem-utcza sarkán, a jelenlegi takarékpénztár helyén állott Emich-nyomdában, mint a «Pesti Napló» egyik szedője foglalatoskodott. Azután innen is kilépve, a Gyurián és Magyar czégnél vállalt munkát. Itt aránylag nem lett volna rossz helyzete, de rendkívül terhes volt rá nézve a főnökök örökös czivakodása. Az öreg Gyuriánban financzialis szempontból akkor már csak a másik társ, a könyvkereskedő Magyar Mihály, tartotta a lelket, s így természetesen ez utóbbi érezte magát gazdának, míg az előbbi arra támaszkodott, hogy ő a szakértő nyomdász. Magyar Mihály még azt az ajánlatot is tette Prohászkának, hogy ha akarja, Gyurián helyett őtet teszi meg társsá. De ő megunva a folytonos panaszokat, torzsalkodást, ott hagyta őket, s vissza ment a Landerer és Heckenast nyomdába.

Távolléte alatt sok minden megváltozott. Az öreg Landerer, az utóbbi években már alig avatkozva az ügyekbe, 1854-ben meghalt, s habár a régi czég 1863-ig fönnállott, a nyomda egészen Heckenasté lőn. Az absolut korszak akkor teljes virágában lévén, a politikával, legalább nyilvánosan, foglalkozni, tilos volt, s így annál inkább fölkarolta a szépirodalmat a magyar közönség. Heckenast, mint kiadó, számos régibb és újabb íróval összeköttetésben állva, a kedvező alkalmat újabb vállalatok alapítására használta föl. A «Vasárnapi Ujság» és «Politikai Újdonságok»-at, a «Vasárnapi Könyvtár»-t, Jókai és Jósika regényeinek olcsó kiadását akkor kezdeményezte. E czélból a nyomdát is meg kellett nagyobbítania, s így megvette 1854-ben az egyetem-utcza 4-dik számú Szirmai-féle, akkor egy emeletes házat, s a nyomdát régi dicsősége színhelyéről, a hatvani-utczai Horváth-házból, ide költöztette. Az emeleten voltak a szedő-termek, a művezető irodája és lakása, a földszinten a nyomó-osztály, a szükséges mellékhelyiségekkel, s az utczára a hírlapkiadó hivatalok.

Ide jött tehát Prohászka 1859-ben, hogy Hornyánszky Viktor (a ki csak a hatvanas években alapította nyomdáját) «Evangelisches Wochenblatt» czímű lapjának szedője legyen. A lap azonban nem sokára elkerült innen s szedőjét a «Magyar Sajtó» czímű napi laphoz állították.

Az ötvenes években Budapesten a legtöbb napi lapnál az a különös szokás divatozott, hogy a lapnak akkor általán bizonyos pénzben levő szedőitől követelte a tördelő a tördelési díjat. Prohászka e laphoz kerülve, rámutatott e követelés jogtalanságára, s a rendszernek ellene szegült. Bátor föllépése a lap többi szedőjének is imponált, s a vége az lett, hogy e jogtalanság megszünt nemcsak itt, hanem a többi napi lapnál is; a «Magyar Sajtó» addigi tördelője nem akarván az újítást elfogadni, kilépett, s helyét Prohászka József foglalta el, kinek a siker kivívása körüli érdemeiért üzletbeli szaktársai ovácziót rendeztek.

Több évig maradt azután ez állásban, mi alatt a nyomda ismét jelentékenyen megnagyobbodott, s az egyemeletes ház hátsó része kétemeletes, főhomlokzata pedig jelenlegi alakjában három emeletesre épült, és Heckenast könyvkiadó hivatalát is a himző-utcza és a kalap-utcza sarkáról a nyomdaépület első emeletére helyezte el.

Az 1861-ki ármozgalom alkalmával a többiekkel ő is kilépett, s néhány hétig szünetelt. A mozgalom bevégezte után visszament a Heckenast-nyomdába, a hol aztán büntetésül egy ideig számoló szedővé degradálták; később azonban visszanyerte tördelői állását, melyet 1863 elejéig meg is tartott; a mikor azután saját kérelmére a vezetőség fölmentette őtet az éjjeli munkától és heti lapok tördelésével bízta meg.

A mint Träger kedvelte őtet, mint megbízható, pontos és szorgalmas munkást, úgy az 1864 végén ennek helyére jött Gresser is azonképen bánt vele, s mikor több évi szünetelés után 1867 tavaszán, a Heckenast-nyomdában ismét napi lap indúlt meg, a 48-as párti «Magyar Ujság» képében, ő lett annak tördelője. Akkoriban ez a lap közölte mindig Kossuth Lajos leveleit, s megtörtént, hogy egy ilyen levélnek tartalmáért utólagosan elkobozták a meglevő példányokat, s az incriminált közlemény kézirata miatt a szerkesztőségben házkutatást tartottak. Ekkor a tördelőt, Prohászka Józsefet is, több izben kihallgatták; miután a szerkesztő, Böszörményi László, már csak azért is, mert egy Kossuth-levél eredeti kézirata olyan ereklyét képez, melyet 48-as ember nem enged át másnak – megtagadta annak átadását. S így vándorolt az eredeti kézirat a szerkesztőségi tagok kezéből a nyomdába, s onnan megint a szerkesztőségbe. A vége mégis az lett, hogy Böszörményit pörbe fogták s elítélték, s 1869 tavaszán a fogságban meg is halt.

A «Magyar Ujság» azután átment a párt kezébe, s ennek következtében nyomdát is cserélt; a művezetői állásban is változás történt, s így Prohászka 1869 tavaszán, majdnem tíz évig tartott conditió után kilépett a Heckenast-nyomdából, hogy a volt művezetőnek, Gressernek, újonnan nyitott nyomdájában a «Pester Journal»-t tördelje. A lapot azután elvitték a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdájába s ő itt is tördelője maradt, a míg Singer és Schnitzer, kik később a lapnak tulajdonosai lettek, annak előállítására saját nyomdát rendeztek be, s azt oda vitték.

Egy ideig még ott maradt a Pesti Részvénynyomdában, azután elment megint Gresser nyomdájába accidenz-szedőnek, honnan az 1870-ki ármozgalom alkalmával újra kilépett. E sikertelen mozgalom után az akkor még a király-utczában levő Deutsch-féle nyomdában vállalt munkát, s öt évig, többnyire az «Ungarischer Actionär» tördelésével foglalkozva, volt ott conditióban.

Végre, annyi változás, annyi ide-oda hányattatás után, 1875 október 20-kán vissza került a régi házba, mely távolléte alatt gazdát cserélt, s így a mult őszszel már husz éve elmult, hogy a Franklin-nyomdában működik.

Eleinte a «Kelet Népe» czímű napi lapnak volt egyik szedője s később másod tördelője; azután, hogy a lapot más nyomdába vitték, egyes művek szedésével bízatott meg; most pedig már huzamosabb idő óta a «Földtani Közlöny» s az «Ungarische Revue» czímű havi folyóiratoknak állandó szedője.

Folytonos szorgalmas munkálkodása mellett az egyleti ügyek iránt is érdeklődött. A nyomdászegyletnek, melynek alapításában részt vett, huzamosb ideig volt választmányi és ellenőrző tagja; úgyszintén a nyomdászok jótékonysági körénél is választmányi tag; a Szent Erzsébet betegsegélyző egyletnél az alelnöki, s a Szent János egyletnél az ellenőrző tisztséget tölti be.

Családi körülményeit illetőleg a sorsnak azon kegyeltjei közé tartozik, kik életük folyamán a szegény munkás embernek két legnagyobb áldásában: állandó jó egészségben és nyugalmas otthonban részesítettek. Ha szigorúan veszszük, az előbbi csak az utóbbinak segélyével

lehetséges s az utóbbit csak egy igazi, a szó valódi értelme szerinti feleség és anya valósíthatja meg. Ilyen kincset bír Prohászka feleségében, született Weidl Teréziában, kivel 1860-ban lépett házasságra, s azóta a legboldogabb frigyben él. Házasságukból hét gyermek (öt fiú és két leány) származott, kik mindnyájan életben vannak, s a kik gondos nevelés után többnyire már mindnyájan saját szárnyukra vannak bocsátva. Egyik fia vasúti hivatalnok, a másik esztergályos, a harmadik, hogy a mesterségnél is valami maradjon, a gépmesteri teendőket tanulta, s így tovább, tovább. Sőt, hogy a nyomdász-ipar családjában a női ágon is fenmaradjon, egyik leányát szintén nyomdászhoz, Papp György szaktársunkhoz, adta nőül.

***

Ha gondolataiban végig fut az eltöltött ötven év fölött, kivált a külső viszonyokban sok változást fog találni. Változást az emberiség általános fölfogásában, a mely, valljuk csak meg őszintén, ötven év előtt idealisabb volt a jelenleginél; változást fog találni a munkások gondolkozásmódjában is. Egy azonban változatlanul megmaradt; az tudni illik, hogy a becsületes, szorgalmas munkást ma is megbecsülik munkástársai úgy, mint a munkaadók, mely körülményről ő maga is, nem csak a jelen alkalommal vele szemben nyilvánult tisztelet és rokonszenv folytán, de egyéb alkalommal is tapasztalást szerezhetett.

A czég is, melynek intézetében tanult, jó ideje letünt már; de áll még, habár megváltozva, a régi, egyetem-utczai ház, hol ifjú- és férfi-korának nagy részét töltötte.

A sajtószabadság, melynek ünnepélyes kinyilvánításánál ő is, mint parányi tényező, működött, megtermette gazdag gyümölcseit. A mit a nyomdászat akkori technikájában nagyméretűnek, jelesnek találtak, jelentéktelenné törpül a mai mennyiség és minőség mellett. És nem puszta véletlenség, hogy azon nyomdának, mely először hirdette a sajtószabadságot, épen utódja lett hatalmas úttörő a sajtó termékeinek magas színvonalra emelésében; működésében ezzel nem csak saját magára, de az összes magyar nyomdászatra dicsőséget árasztva.

Álljon a régi ház, hatalmas toldalékaival, megszámlálhatatlan időkig; szolgáljanak csarnokai a tudomány, művészet és humanizmus érdekeinek; szolgáljon a nyomdászatban mintául a jó ízlés terjesztésére; legyenek munkásai ötven évi működés után is oly egészségesek, oly ép erőben, mint Prohászka József.